

gospodarske, obrtniške in narodne.

Ishajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrť leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrť leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 26. decembra 1877.

O b s e g: Zlate besede našim gospodarjem. — Gospodarske skušnje. — Načrt deželne postave za vojvodino Kranjsko o ravnanji z junci za plemo. (Konec.) — Ljudske in srednje šole v Avstriji. — O demoralizaciji (spačenosti) ljudstva. (Konec.) — Ozir na leto 1877. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Zlate besede našim gospodarjem.

Pogostoma se nabaja kriva misel med našimi gospodarji, da ne molzejo krave zato slabo, če dobivajo slabe klaje ali se sicer slabo oskrbujejo; oni iščejo vzrokov temu le v posebninaturi goved in v družih vzrokih, do katerih gospodar nima nikakega vpliva. Res, da utegne včasih kaj takega krivo biti slabe molže, al navadno izvira ona le iz gori imenovanih vzrokov.

Konjem se navadno poklada dovolj klaje in večkrat se jim navalí še na večer toliko sená ali otave v jasli, da še ponoči žró, namesti da bi se vlegli in počivali; temu nasproti pa pogostoma dobivajo goveda le več slame kakor pa dobrega sená, otave ali detelje.

Kar se tiče tega, da se goveda slabeje krmijo, in da se pri njih bolj v nemar pušča postrežba in snažba, ne smemo prezreti tega, da so te nupake v ozki zvezi s tem, da dobrih poslov manjka, ali da so posli (dekle) tako preobloženi z družimi opravili pri hiši, da zanemarjajo strežbo govedom. Celó v soboto ne ostaja jim večidel toliko časa, da bi mógli ves hlev očediti, kar je vsaj enkrat v tednu potreba. Ali je po takem čuda, da živina hira in gospodarju dobička ne donáša, katerega bi donášati mogla pri zadostni klaji in skrbni strežbi?

Pri konjih veljá pregovor: „snažnost je pol klaje“, pri goveji živini pa večidel ta resnični pregovor nima veljave. Naj le skušijo gospodarji čediti (krtačiti in štriglјati) goveda in včasih jih tudi umivati z mlačno žajfnico, pa bodo videli, kako zeló jim to tekne, koliko bolje se redijo in močnejše prihajajo. Naj si gospodarji naši to dobro zapomnijo, da koža živine ni mrtev meh, katerega če tudi je po potu, dežju in prahu zablaten, čediti ni treba; — naj vedó, da koža je živa odeja, skozi katero gre na milijone luknjic iz života, ki imajo blizo enako opravilo, kakor je dihanje po pljučah. Ali se tedaj smejo zapreti te luknjice, katere izpeljujejo iz života, kar iz života iti mora, od druge strani pa v život peljejo iz zraka zajetih potrebnih snov.

Vsakako tedaj so glavni vzroki slabe molže pri kravah slaba klaja in nemarna strežba. Vrh tega pa je kriva slabe molže tudi napačna izreja, po kateri se bolja teleta mesarju prodajajo, slabeja pa za rejo ohranijo in premlada živina že po plemenu spušča. In še ena velika napaka je ta, da se ne gleda na glavno pravilo umne živinoreje, katero vелеva,

da se ima vselej le živina enacega rodú med seboj pariti in za plemo zmirom le najbolja izbirati. Junec in krava, katerima mati je bila dobra mlekarica, bosta to lastnost več ali manj prelila tudi v novo rojeno tele. To veljá tukaj ravno tako, kakor veljá to od družih telesnih napak in pogreškov, katere mladiči podedovajo od roditeljev. Živina pa po živini podedova dobre lastnosti kakega plemena le takrat, kedar je čiste krvi, ne pa mešane. Ako pa plemena mešaš, tako, da je junec družega plemena, krava pa zopet družega, takrat prestane sposobnost podedovanja. Dobre lastnosti zginajo navadno popolnoma pri taki mešanici in prav druge prikazni v mladi živini stopijo na dan.

In ravno zoper to glavno pravilo umne živinoreje — „enako z enako pariti“ — grešijo živinorejci največkrat; kravo, kedar se poja, peljejo k bližnjemu biku, kakoršnemu koli. Zato se vidi tako pogostoma mešanica Beljanskega plemena z Muriškim ali Marijadvorskim itd. Ni čuda, da pridejo potem teleta na svet, o katerih se ne zapazi nič pravega od Beljanskega in nič pravega od Muriškega rodú. Namesti da bi se gospodarji potrudili, ohraniti to, kar imajo morebiti že dobrega domačega, iščejo zboljšanje dobrega domačega blaga v tem, da segajo po juncih tujega rodú, ki nima prav nič enakosti z njihovo domačo živino. Le vse „križem pariti“ — v tem iščejo napredek živinoreje.

Mi smo že večkrat tudi v našem listu svarili naše gospodarje, naj se varujejo neumne mešarije pri reji svoje živine; žalibog, da seme našega poduka ni našlo povsod rodovitnih tal. Zdaj pa je povzdignil svoj glas tudi mož, ki na čelu ministerstva kmetijstva stoji, in v pravilniku (normativu), ki ga je izdal kot vodilo pri delitvi državnih subvencij, govori tako-le:

„Pred vsem moram živinorejcem na srce položiti to, da sila veliko škodo dela živinoreji brezumno mešanje različnih rodov; s tem si skazijo, kar imajo še dobrega domačega in kar bi se z umnim ravnanjem brez tujega blaga zboljšati dalo. Ne tajim, da je to ali uno tuje plemo velike vrednosti, al za trdno zboljšati se ne dá živinoreja drugače, kakor s tem, da se stanovitno enaki rod z enakim plemení. Le po tem, mladi zárod podedova dobre lastnosti svojih roditeljev. Kar je dobrega domačega, to naj se skuša zboljšati s skrbno izbiro tudi domačega. Če bo gospodar za svoje krave umno izbiral dobrega domačega in njim podobnega junca, se bodo njegova goveda sama v sebi in sama po sebi zboljšala.“

To, gospodarji! so v resnici „zlate besede“, ki so vredne, da si jih vsak globoko v srce vtisne. Zato ne

iščite blagra samo v tujih rodovih in brezum-nem mešanji domačega blagá s tujim! Če domača goveda dobro glešate, jim privoščite dovolj dobre klaje, svoje krave pa vodite k juncu, ki je po komisijskem pregledu bil za plemenjaka dober spoznan in je po svojem rodu podoben rodu vaših krav, ter v vsem tem stanovitno ravnate, verjemite nam, da jo boste bolje za-deli, kakor če domače pleme brez prevdarka samo zato mešate s tujim, ker je — tuje!

Gospodarske skušnje.

* *Koprivo zaničujemo, in vendar je za živino ni boljše rastline memo nje.* Na Švedskem že zdavno veliko njiv obsevajo s koprivo. Krave, ki jo radi jedó, dadó veliko več mleka in prav dobrega. in sirovo maslo iz tega mleka je posebno okusno. Tu i kokoši po njih več jajc ležejo. — V Elzasu debelijo (pitajo) kure-tino in gosi skoprivami, barantači s konji pa pride-vajo drugi konjski krmi kopriv, po katerih dobi konj lepšo svitlo dlako. — Opomniti je le še, da se no-beni živini ne pokladajo frišno pokošene koprive, ampak da kravam pokladane koprive morajo nekoliko ur pole-žati, da izvenejo in njeni lasci ne bodejo več. Kuretini se poklada skuhano in zrezano koprivno perje. — Tako je velika redivna moč kopriv po skušnjah do do-brega potrjena in njih setev je temveč priporočila vre-dna zato, ker kopriva rada raste na najslabejši zemlji, ne pozebe, nobene druge skrbi ne potrebuje, se sama po sebi poseje, hitreje raste kakor vsaka druga rastlina in se 5 do 6krat v enem poletji kositi dá. Res čudno je to, da naši gospodarji segajo po družih klajah, pre-koristna kopriva pa jim je zaničevan osat!

* *Kako se dá krompir čez zimo dober ohraniti?*
— Na velikih kupih krompir v hramih nasut imeti, kjer si ne svetlobe ne zraka, in v topli nekako vreti začne, pokvari semeški krompir tako, da je na pol manj vreden. Ta škoda se zabrani, ako gospodar toliko krom-pirja, kolikor ga bode za seme potreboval, že v jeseni na stran dene in ga na svetlem in zračnem kraju, kjer je zmrzline obvarovan, spravi, a to nikdar ne na velikih kupih. Brž ko neha hudi mraz, naj gré ž njim na svetlobo in zrak. Tako ravnani krompir dobi zelenkasto kožo, ostane trd, poganja le kratke kalí, in ohrani si vso svojo moč za rodovitno seme.

Nova postava

o potrošnini (vžitninskem davku) od mesá zunaj takih krajev, pri katerih je izrečeno, da so za pobiranje tega davka zaprti.

I. Pod davek spadajoča djanja.

(Dalje in konec.)

6. Obseg davkove dolžnosti.

§. 9. Davek je odmerjati po tarifnem razredu ti-stega kraja, v katerem se opravi davku podvrženo delo, toraj pri klanji po tarifnem razredu tistega kraja, v katerem se kaj zakolje, pri jemanji mesá po tarifnem razredu tistega kraja, kjer človek, ki mesó od koga jemlje, svoj obrt z mesom ima, in pri prodajanji mesá po tarifnem razredu tistega kraja, v katerem se meso ljudem razdaje, in to:

1. Po številu živali:

a) v tistih slučajih, v katerih je klanje davku podvrženo, razen slučaja, povedanega v tem istem paragrafu pod številom 2, lit. a) dalje

b) v tistih slučajih, v katerih je davku podvrženo jemanje ali pa prodajanje mesa, ako se prodá, oziroma od koga vzame cela zaklana žival tako, da se od nje ni odločil noben davku podvržen del, ali pa samo glava in noge.

2. Po teži, namreč:

a) v slučajih, ki ga v misel jemlje §. 1. pod števi-lom 1, črka b), če se zakolje kaka žival tarif-nega postavka 1. in je samo neki del zaklane živali namenjen za prodaj, po teži tega dela, ako je podvržen davku;

b) v slučajih, o katerih govori §. 1 pod številom 4, po teži mesá, katero se prenese v malo pro-dajavnico, oziroma uporabi za kupčijo na malo ali za domačo potrebo;

c) v slučajih, ki se ne omenjajo ni pod številom 1, ni pod številom 2 lit. a) in b), po teži mesa, katero se prodá ali od koga vzame.

Ali v slučajih davku podvrženega jemanja in pro-dajanja mesá, o katerih se govori v §. 1, pod številom 2, lit. c) in pod številom 3 lit. c), plačati je samo to-liko, za kolikor je po tarifnem razredu, veljajočem za kraj, kjer se je meso vzelo, oziroma komu oddalo, pri-stojbina večja od one, ki je po nižjem tarifnem razredu že opravljena.

§. 10. Da je davek od mesá po tarifi že oprav-ljen, to se pri jemanji in prodajanji mesá more izka-zati samo z boletami o plačanem davku, na katerih stoji zapisano ime in stanovanjske plačnikovo.

Ukazoma se določi oblika (forma), po kateri naj bolete o plačanem davku izdajó lastni postavljenici erarja ali pooblaščenim organom zakupnikov (štantnikov, arenda-torjev) ali pogoditvenih družeb.

7. Kaj pomeni beseda „kraj“ pri davku od mesa.

§. 11. Pod besedo kraj razumeva se gledé na davek od mesá dotično občinsko (soseskino) ozemlje ali zemljišče.

Grajsčine, od občine odločene, štejejo se k ob-činskemu ozemlju tistega kraja, s katerim skup veljajo za eno katastralno občino.

8. Razsojanje o dolžnosti, davek plačati, in o izmeri tega davka.

§. 12. Ne o vprašanji, je li davek od mesa plačati ali ne, ne o izmeri tega davka ne more biti pravde pred navadnimi sodišči.

9. Iztirjevanje na dolg ostalih davkov.

§. 13. Ne poplačani dolgovi iz potrošnine od mesá gredoče po tarifi, ali iz pogoditve o davku od mesá, in pa zamudne obresti na dolg ostalih odplačil (rat) po-gojene poprečnine naj se iztirjavajo tako, kakor je pisano za iztirjevanje na dolg ostalih cesarskih davkov.

Ako ta, ki je davek od mesá v zakup (štant, arendo) vzel, s kakim odplačilom zakupščine (štantnine) deloma ali celoma na dolg ostane, pristojí c. k. finančni upravi pravica, neplačano zagrniti si brez vsega dru-zega iz zakupne kavcije, ob enem pa postaviti sekve-stra, kateri bode dalje skrbel za pobiro davka, ter na nevarnost in ob trošku mudnega zakupnika predmet zakupa vnovič na dražbo dati ali pa, ko bi po mnenji finančne uprave dražba ne imela primnega vspeha, skleniti solidarne pogoditve s strankami davek plačujo-čimi ali zadavkovanje po tarifi na svojo roko izvršiti.

V vseh teh slučajih ima zamudni zakupnik dolžnost povrniti državnemu erarju, kar je leta v primeri k njegovi zakupščini manj prejel, ter ne more zahtevati, da bi za to kaj več dohodka dobil.